

a duša će odmah otići u raj (*Christian Martyrs in Muslim Spain*, Cambridge University Press, 1988, str. 116.)

Kad je počeo „pokret mučenika“ kordopski emir se nije oslonio samo na sankcije već je zatražio od kršćanske zajednice da se izjasni o ovom fenomenu. Slijedeći taj zahtjev metropolit Rekafred od Sevilje je u Kordobi 852. sazvao sinodu koja je osudila konfrontaciju sa muslimanskim vlašću i dovela u pitanje mučeništvo kordopskih martira. Na to su se martiri okrenuli protiv svojih biskupa. Pokret se nastavio i nakon toga tako da se emir Muhammed I opredijelio za pritisak na cijelu kršćansku zajednicu, uvodeći neke restrykcije. Pošto Jevreji nisu učestvovali u ovom pokretu njihov položaj se nije mijenjao.

Krajem 11. stoljeća, većina kordopskih mučenika je proglašena svetim od strane nadležnih biskupa.

Jerusalimski mučenici

U crkvenoj katoličkoj historiji kao „jerusalimski mučenici“ poznata su četverica franjevaca koji su zbog vrijeđanja islama i Božjeg Poslanika pogubljeni u Jerusalimu 1391. Riječ je o Nikoli Taveliću iz Šibenika, Deodatu iz Ruticinija, Petru iz Narbone i Stjepanu iz Cunea. Oni su došli u Palestinu u samostan na Sionu. Nikola Tavelić je prije toga, između ostalog, služio i u Bosni. Ova četverica franjevaca su se uz znanje svog starještine i u njegovom prisustvu pojavila pred jerusalimskim kadnjom Šereffuddinom na četvrti dan Kurban-bajrama 1391. sa pripremljenim provokativnim govorom. U tom govoru oni su nipođaštavali islam i pozvali kadju da pređe na kršćanstvo. Trenutna reakcija kadje bila je: „Jeste li pri zdravoj pameti ili ste ludaci? Ko vas šalje? Možda papa ili kakav kršćanski kralj?“ Fratri odgovore da su pri sebi i da ih šalje Bog i da su došli da navijeste istinu. Kadja je naredio da se zatvore tri dana dajući im šansu da promijene mišljenje. U isto vrijeme obavijestio je memlučkog emira iz Gaze o ovom slučaju. Po proteku tri dana, suđenje je ponovljeno i pošto su fratri ostali pri svojim stavovima i riječima naređeno je da se pogube. Nepunih šest stoljeća kasnije dana 21. juna 1970. papa Pavao VI proglašio je franjevačku sabraću svecima. Iz ova dva slučaja vidi se da su muslimanske vlasti reagirale krivičnim sankcijama samo

onda kada su izrazi blasfemije bili izrečeni javno i provokativno, da su kadje davaće rok od tri dana da se eventualno promijeni mišljenje i da su vlasti iz Kordobe tražile reagiranje kršćanske zajednice da otkloni ekstremizam iz svojih redova. Ta većina je nazvana „pragmatičnim kršćanima“ odnosno onim koji su bili spremni da žive i prakticiraju svoju vjeru unutar islamskog javnog poretka.

2. Reakcija putem sredstava demokratskih društava

Već je napomenuto da muslimani koji žive u zapadnim demokratskim društvinama nemaju jasnu platformu o tome kako reagirati na blasphemiju danas. Muslimanske zajednice u ovim društvinama su heterogene, bez jedinstvenog institucionalnog autoriteta i sa očuvanim vezama sa muslimanskim svjetom, te se reakcije iz ovog svijeta preljevaju i na Zapad. Zbog toga će na ovom mjestu biti dati primjeri reakcija drugih vjerskih zajednica na uvrede vjerskih svetinja. Ti tipovi reakcije obuhvataju traženje sudske zaštite, upoznavanje sa vlastitom vjerom i kulturom, korištenje incidenta za misijski rad i na kraju ignoriranje uvrede.

Sudska zaštita

Sloboda vjere je jedno od temeljnih ljudskih prava koje uživa sudska zaštita. Ta zaštita se može tražiti pred nacionalnim sudovima ili pred regionalnim sudovima kao što je Evropski sud za ljudska prava (ESLJP). Ovaj sud ima već znatnu praksu zaštite ljudskih prava. Praksa nacionalnih sudova u pogledu zaštite slobode vjere varira i ESLJP dopušta svakoj zemlji da ima „područje slobodne ocje-

ne“ u pogledu zaštite slobode vjere.

Kada je u pitanju sudska zaštita slobode vjere onda treba spomenuti da ovo pravo najčešće dolazi u sukob sa pravom na slobodno izražavanje. Nema jasne distinkcije između ova dva prava. Ovo se posebno izražava u slučaju ako se prihvati mišljenje da sloboda izražavanja uključuje i „pravo na uvredu“ (right to offend).

I pored svih ovih dilema praksa ESLJP govori nam o uspješnoj sudske zaštiti vjerskih svetinja, u ovom slučaju kršćanstva. To je poznati slučaj Otto-Preminger Institut protiv Austrije (1994). Naime, u Austriji je snimljen film pod nazivom „Ljubavno vijeće“ (Das Liebeskonzil) koji je režirao Werner Schoeter. U ovom filmu se teško vrijeđa kršćansko vjerovanje (Trojstvo) pa je Katolička crkva zatražila zabranu njegovog prikazivanja. Austrijska vlada je tako i postupila, zabranila prikazivanje filma, a kopije komfiskovala. Distributer filma se žalio ESLJP. Sud je većinom glasova podržao zabranu filma s obrazloženjem da je to opravdano ograničenje slobode izražavnja pošto taj film vrijeđa vjerska osjećanja naroda Tyrola, regiona koji većinom nastanjuju katolici.

Da li ovaku zaštitu svetinja svoje vjere mogu očekivati muslimani pred ESLJP? Dosadašnja praksa ovog suda u pogledu muslimana, koju je analizirao turski autor Turan Kayaoglu (*Journal of the Institute of Muslim Minority Affairs*, 2014) označena je kao „problematična zbog straha od islama i muslimanske vidljivosti i zahtjeva“. Međutim, može se očekivati da bi s povećanjem muslimanskih zahtjeva za zaštitom pred nacionalnim sudovima i pred ESLJP došlo do pozitivne promjene prakse ovih sudova.

Ignoriranje je jedan od načina na koji su reagirale pojedine vjerske zajednice na uvrede. Te zajednice uspostave svoje prioritete rada u društvu i na njih se koncentriraju i ne dopuštaju da budu isprovocirani i da se stalno bave svojom odbranom. Ovakvim reagiranjem se izbjegava da se stalno govori šta vjera nije nego se radi na iskazivanju onoga što vjera jeste.

Upoznavanje sa vlastitom vjerom i kulturom

Neke vjerske zajednice su iskoristile uvrjedljive napise i karikature da pozovu te autore i čitaoca da se bolje upoznaju sa vjerom i kulturom naroda koji se osjećaju uviđeni. Takav se slučaj desio u SAD 1980-tih. Naime, kada je Izrael izvršio invaziju Libana karikaturista lista *Arizona Republic* Steve Benson je odlučio da satirizira izraelskog premijera Menachema Begina zbog toga što je taj napad opravdavao citatima iz Biblije. Nacrtao je Begina u pilotskoj kabini izraelskog aviona sa svitkom Torah (Tevrat) oko glave kako uzvikuje „Torah! Torah! Torah!“. Ova karikatura je igrom riječi podsjećala na film o napadu Japanaca na američku luku Pearl Harbour 1941., kada su japanski piloti prikazani kako napadaju američke ciljeve s borbenim poklicima „Tora! Tora! Tora!“

Nakon ove karikature uslijedili su brojni protesti jevrejskih zajednica koje su to shvatile kao uvredu judaizma i temeljnog svetog teksta ove religije. Anti-defamacionalna liga (ADL), organizacija koja prati i reagira na pojavu antisemitizma, odlučila se na drugi korak: dovela je Bensona i još neke novinare u Izrael da se neposredno upoznaju sa vjerovanjem i kulturom Jevreja da bi shvatili razloge zbog kojih je gornja karikatura bila uvrjedljiva. (O ovome: „Does an Insult on Judaism ever Justify Violence? Rabbis Respond“, *The Wisconsin Jewish Chronicle*, 7. februar 2006).

Prilika za misijski rad

Neke vjerske zajednice shvatile su da im uvrjedljivi napis, karikature ili pozorišno-filmske predstave mogu biti dobra prilika da iskoriste taj publicitet za misijski rad. Takav je slučaj sa zajednicom mormona u SAD, koji se zvanično nazivaju „Crkva Isusa Krista i kasnijih svetaca“. Naime, u ovoj zemlji je 2011. počeo da se prikazuje muzikal pod naslovom „Mormonova knjiga“ (The Book of Mormon), što je naziv temeljnog vjerskog teksta ove zajednice. Autori muzikla su bili Trey Parker i Matt Stone, poznati publici kao kreatori serije crtanih filmova „South Park“. Muzikal je govorio o dva mladića mormona koji prakticiraju poznati mormonski misionarski rad i odlaže u Ugandu, gdje pokuša-

vaju preobratiti lokalno stanovništvo u mormonstvo. Komedia je na šokirajući način satirizirala mormonsku religiju. Mormonska zajednica je, između ostalog, na ovaj muzikal odgovorila plaćenim oglasima u stampi u mjestima prikazivanja ili na pločama ispred pozorišnih kuća sa porukama: „Knjiga je uvijek bolja“, „Vidjeli ste predstavu, sada čitajte Knjigu“ itd.

Kada su muslimani nakon danih karikatura organizirali masovne proteste u brojnim zemljama svijeta, rabin Kenneth Katz iz Beth Israel centra u Madisonu (USA) je izjavio: „To je bila izvanredna prilika za muslimane da dopru (reach out) do ne-muslimana i objasne im aspekte svoje vjere i kulture.“ (*Wisconsin Jewish Chronicle*, 7. februar 2006).

Ignoriranje

Ignoriranje je jedan od načina na koji su reagirale pojedine vjerske zajednice na uvrede. Te zajednice uspostave svoje prioritete rada u društvu i na njih se koncentriraju i ne dopuštaju da budu isprovocirani i da se stalno bave svojom odbranom. Ovakvim reagiranjem se izbjegava da se stalno govori šta vjera nije nego se radi na iskazivanju onoga što vjera jeste. Na ovaj način su odgovorili konzervativni mormoni na šokirajuću predstavu o njihovoj knjizi.

Pouka iz historije

Prema islamskom konceptu historije ova nauka treba da ostvari dva cilja: da kaže šta se stvarno desilo i da ljudima prenese pouku (ibret) iz prošlosti. Ovim tekstom nastojali smo da damo primjere kako su historijske muslimanske države reagirale na izazov blasphemije, šta je ta reakcija donijela, te kako na taj izazov danas reagiraju pojedine vjerske zajednice na Zapadu. Očigledno je da se način reagiranja iz jedne situacije (dominantna uloga muslimana) ne može primjeniti u drugoj situaciji (muslimani u manjinskoj poziciji), te iz jednog vremena (državno-pravna zaštita religije) u drugo vrijeme (seularizacija prava). U tom smislu historija i savremenost nam daju racionalni dokaz koji se može koristiti uz tradicionalne dokaze za koncipiranje promišljenog odgovora na izazov uvrede vjerskih svetinja ovdje i sada.

